

BETI
TIFANI MAKDANIJEL

NASLOV ORIGINALA

BETTY

Tiffany McDaniel

© TIFFANY MCDANIEL, 2020

© ZA SRPSKO IZDANJE IMPRIMATUR, 2026.

IZDAVAČ:

Imprimatur d. o. o.

Miše Stupara 4

Banja Luka

info@imprimatur.ba

ZA IZDAVAČA: Boris Maksimović

LEKTURA: Sonja Lero Maksimović

DIZAJN KORICA: Dragana Vasić

GRAFIČKA PRIPREMA: Sonja Lero Maksimović

ŠTAMPA: Skandi s. p.

ZA ŠTAMPARIJU: Mladen Spasojević

TIRAŽ: 1000

GODINA: 2026.

ISBN: 978-99976-53-72-7

Sva prava zadržana. Nijedan dio ove knjige ne može se reprodukovati niti koristiti u bilo kojem obliku bez prethodne saglasnosti izdavača.

Tifani Makdanijel

BETI

Prevod s engleskog:
Lazar Pašćanović

Moja majka, Beti, rođena je 12. februara 1954. u Ozarku, u Arkanzasu. Majka joj je bila žena veličanstvena kao san, a otac Čiroki, čovek koji je pekao rakiju i smišljao legende. Jedno od dvanaestoro dece u svojoj porodici, moja je majka odrasla na obroncima Apalačkih planina u Ohaju. Ova priča oduvek je pripadala i zauvek će pripadati pre svega njoj, Maloj Indijanki.

Volim te, mama. Ova je knjiga za tebe i tvoju drevnu magiju.

MOJ RASTURENI DOM

*Daj mi zid,
A ja ću tebi rupu.
Daj mi prozor,
A ja ću tebi lom.
Daj mi vodu,
A ja ću tebi krv.*

BETI

BELEŠKA AUTORKE

Radnja ovog romana odvija se na obroncima Apalačkih planina u južnom Ohaju. Ohajska Apalačija mesto je gde porodice odrastaju zajedno, ali svako sam pronalazi svoju svetlost. Južni Ohajo ima prelepu tradiciju, istoriju i kulturu, kao i bogat južnjački dijalekt sa sporim, razvučenim izgovorom. Imam tu čast da tu oblast mogu nazvati svojim domom. Nadam se da ćete, nakon čitanja romana, zavoleti ovaj deo Ohaja onoliko koliko ga ja već volim.

Pored toga, nadam se i da ćete uživati u vremenu provedenom u druženju sa ovom pričom, nadahnutom generacijama moje porodice. Priča je pre svega inspirisana snagom moje majke, ali i snagom drugih žena koje su mi prethodile. U teškim vremenima, one su pronašle sopstvenu snagu. Počastvovana sam time što mogu da vam ispričam jednu ovakvu priču.

PROLOG

Zahvaljujem Bogu svojemu kad se god opomenem vas.
— POSLANICA FILIPLJANIMA 1:3

Još sam dete, visoka koliko i puška mog oca. Tata mi govori da je ponese, dok izlazim i idem ka mestu gde se on odmara, na haubi automobila. Uzima mi pušku iz ruku i stavlja je sebi na krilo. Sedam pored njega i osećam letnju toplinu kako mu isparava sa kože, kao da je on samo još jedan limeni krov pod vrelin suncem.

Ne smeta mi to što mu semenke paradajza, preostale od popodnevnog ručka u bašti, padaju niz bradu i završavaju na mojoj podlaktici. Sićušne semenke drže se za moje meso, izdignute kao Brajeva slova na papiru.

„Moje je srce od stakla”, kaže dok počinje da zavija cigaretu. „Moje je srce od stakla i ako te ikad izgubim, Beti, moje će se srce razbiti u toliko bola da ni večnost neće biti dovoljna da ga sastavi.”

Gurnem ruku u njegovu duvankesu i protrljam suve listove, pipajući svaki kao da je nekakva životinja, živa i pokretna, koja mi se pomera pod vrhovima prstiju.

„Kakvo je to stakleno srce, tata?”, pitam ga, jer osećam da će odgovor biti veći nego što mogu da zamislim.

„To je jedan šupalj komad stakla u obliku srca.” Njegov glas kao da lebdi nad brdima koja nas okružuju.

„Da li je staklo crveno, tata?”

„Beti, crveno je kao ta haljinica koju upravo imaš na sebi.”

„Ali kako to da se staklo nalazi u tebi?”

„Eto, visi tu unutra, okačeno o končić. U njemu živi ptica koju je Bog uhvatio čak tamo, u raju.”

„Zašto ju je tu stavio?”, pitam.

„Zato da bi komadić raja uvek bio u našim srcima. To je, čini mi se, najbezbednije mesto za komadić raja.”

„Tata, koja je to vrsta ptice?”

„Pa, Mala Indijanko”, kaže, dok kreše šibicu o traku od šmirgle omotanu oko svog šešira širokog oboda i pali cigaretu, „mislim da je to jedna bleštava ptica, i da celo njeno telo sjaji kao svetlosni plamičci, kao što sjaje Dorotine papuče sa rubinima u onom filmu.”

„U kom filmu?”

„Čarobnjak iz Oza. Sećaš se Totoa?” Rekavši to, tata zalaje, a potom završi dugim zavijanjem.

„Onog crnog psića?”

„Baš tog.” On privije svoju glavu na svoje grudi. „Čuješ li to? *Bum, bam*. Znaš li šta je taj zvuk? *Bum, bum, bam*.”

„To kuca tvoje srce.”

„To ptičica maše krilima.”

„Ptica?” Stavljam dlan na svoje grudi. „Tata, šta će se desiti sa pticom?”

„Misliš, kad umremo?” On zaškilji u mene, kao da mi se lice pretvorilo u sunce.

„Da, tata. Kad umremo.”

„Stakleno srce se tada otvori, kao medaljon, i ptica izleti napolje da nas povede ka raju, da se ne bismo izgubili. Lako je izgubiti se kad idemo nekuda gde nikad nismo bili.”

Držim uho na njegovim grudima i slušam ravnomerne otkucaje.

„Tata?“, pitam. „Da li svi imaju staklena srca?“

„Jok.“ On povuče dim iz cigarete. „Samo ti i ja, Mala Indijanko. Samo ti i ja.“

Kaže mi da se odmaknem nazad i pokrijem uši. Dok mu cigareta visi u uglu usana, on podigne sačmaru i opali.

PRVI DEO

Ja sam

1909–1961.

Onde će biti plač i škrgut zuba.
 — JEVANĐELJE PO MATEJU 8:12

Devojčica stasava pod oštricom noža. Mora naučiti da podnese sečivo. Da bude posečena. Da krvvari. Da joj ožiljak prekrije ranu i da ipak, nekako, bude lepa i ima dovoljno jaka kolena da svake subote sunderom oriba kuhinjski pod. Ili si izgubljena, ili si pronađena. Ove istine mogu se međusobno svađati do kraja beskonačnosti. A šta je beskonačnost nego zapetljana psovka? Naprsli krug. Komad neba boje ciklame. Ako je spustimo na zemlju, beskonačnost je niz zatalasanih brežuljaka. Ruralni Ohajo, gde zmije u visokoj travi znaju kako anđeli ostaju bez krila.

Pamtim vatrenu ljubav i vernost kao što pamtim i nasilje. Kad sklopim oči, vidim detelinu zelenu poput limete, koja je rasla oko našeg ambara svakog proleća, dok su divlji psi uništavali naše strpljenje i nežnost. Vremena više nikad neće biti kakva su nekad bila; zato vremenu smišljamo neko drugo, lepše ime, kako bismo ga lakše nosili u sebi, dok se prisećamo odakle smo došli. Ja sam došla iz porodice sa osmoro dece. Nekoliko će ih umreti u blistavim danima mladosti. Neki su krivili Boga što nas nije uzeo više. Drugi su optuživali đavola da nas je ostavio previše. Između Boga i đavola, naše porodično stablo raslo je sa trulim korenjem, polomljenim granama i lišćem prekrivenim gljivičnim oboljenjima.

„Izrastao je tako gorak i čvornovat“, govorio je tata o velikom močvarnom hrastu u dvorištu iza naše kuće, „zato što sumnja u svetlost.“

Moj je otac rođen 7. aprila 1909, u polju šećernog sirka u Kentakiju, koje se nalazilo niz vetar od klanice. Zato je tamo vazduh uvek imao miris krvi i smrti. Verujem da su ga svi oni doživljavali kao nekoga koga su rodile te dve stvari.

„Mog dečaka treba umočiti u reku“, rekla je njegova majka, nagnuta nad njegovim malim, raširenim prstićima.

Moj je otac potomak Čirokija, i sa majčine i sa očeve strane. Kada sam bila mala, mislila sam da biti Čiroki znači biti nekako vezan za Mesec, biti kao traka svetlosti koja se odmotava sa njega.

„Tsa-la-gi. A-nv-da-di-s-di.“

Ako pratite našu lozu generacijama unazad, otkrićete da smo pripadali klanu Anivodi. Pripadnici ovog klana Čirokija imali su zadatak da pripremaju posebnu farbu, korišćenu u svetim ritualima i ratnim vremenima.

„Naš je klan bio klan stvaralaca“, govorio mi je otac, „ali i učitelja. Govorili su o životu i smrti, o svetoj vatri koja sve pokreće. Naši ljudi bili su čuvari tog znanja. Upamti to, Beti. Upamti da i ti znaš kako se pravi crvena farba, i kako se govori o svetim vatrama.“

Pored toga, klan Anivodi bio je poznat i po svojim vidarima i vračevima, za koje se govorilo da su svojim melemina „farbali“ obolele. Moj otac je, na svoj način, nastavio tu tradiciju.

„Tvoj otac je vrač“, zadirkivali su me u školi, dok su mi perjem mahali pred nosom. Mislili su da ću zbog toga manje voleti oca, ali ja sam ga samo volela još više.

„Tsa-la-gi. A-nv-da-di-s-di.“

Tokom celog mog detinjstva, tata je pričao o našim precima, jer je želeo da bude siguran da ih nećemo zaboraviti.

„Ova zemlja nekada je bila toliko toga”, govorio je, držeći ruke ispružene levo i desno od sebe, dok je govorio o istočnoj teritoriji koja je nekad pripadala Čirokijima, pre nego što su prisilno preseljeni u Oklahomu.

Oni naši preci koji su uspeli da izbegnu proterivanje u tu stranu zemlju po imenu Oklahoma krili su se u divljini. Međutim, rečeno im je da, ako žele da ostanu, moraju prigrliti način života belih doseljenika. Oni koji su imali moć doneli su zakon da se Čirokiji moraju ili „civilizovati”, ili proterati iz svojih domova. Nisu imali drugog izbora osim da progovore engleski, jezik belog čoveka, i da prihvate nje govornu religiju. Rečeno im je da je Isus umro i radi njih.

Pre hrišćanstva, Čirokiji su bili matrijarhalno društvo, u kome je majčina porodična linija imala prednost. Žene su bile glava porodice, ali hrišćanstvo je tu ulogu dodelilo muškarcima. Zbog te promene, žene Čirokija odvojene su od zemlje koju su nekada posedovale i obrađivale. Dobile su kecelje i smeštene su u kuhinju. Rečeno im je da je to njihovo mesto. Muškarci Čirokija, koji su oduvek bili lovci, sada su morali da obrađuju zemlju. Tradicionalni način života Čirokija je iskorenjen, zajedno sa rodnim ulogama koje su ženama omogućavale da budu ravnopravne sa muškarcima.

Uprkos dolasku pluga i tkačkog razboja, bilo je Čirokija koji su se borili da sačuvaju svoju kulturu, ali tradicija se s vremenom razvodnila. Moj je otac davao sve od sebe da spreči prodor vode u našu krv, tako što je uvek odavao počast veštinama koje je naučio od svojih roditelja: znao je da napravi kašiku od listova i peteljke tikve, a znao je i kada je vreme da se sadi kukuruz.

„To se radi kada žbun divljeg ogrozda potpuno olista”, govorio je, „jer divlji ogrozd prvi otvara oči iz zimskog sna i kaže: 'Zemlja je dovoljno topla.' Priroda nam govori. Mi samo treba da se setimo kako da je oslušujemo.”

Duša mog oca pripadala je jednom drugom vremenu. Vremenu kada su na zemlji živela plemena koja su osluški-vala i poštovala prirodu. Njegovo poštovanje prema prirodi raslo je u njegovim grudima, sve dok nije postao najveći čovek koga sam ikada srela. Zato sam ga volela, ali ne samo zato nego i zbog toga što je uvek sadio ljubičice, ali bi zaboravljao da su ljubičaste. Volela sam ga zato što se svakog Četvrtog jula šišao tako da mu je kosa izgledala kao nakrivljeni šešir, i volela sam ga zato što je lampom obasjavao naš kašalj kada smo bili bolesni.

„Vidiš li bacile?”, pitao je, usmeravajući svetlost lampe na vazduh između nas dvoje. „Oni sad sviraju violine. Tvoj kašalj je njihova pesma.”

Zbog njegovih priča, plesala sam po površini sunca nikada ne opekavši stopala.

Moj otac bio je čovek stvoren da bude otac. I uprkos problemima između njega i moje majke, bio je stvoren i za muža. Moji roditelji sreli su se na jednom groblju u Džojdžagu, u Ohaju, jednog oblačnog dana. Tata na sebi nije imao košulju; umesto toga, držao ju je u ruci, napravivši od nje improvizovanu vreću. Unutra su bile gljive, koje su izgledale kao komadi pušačkih pluća. I dok je pretraživao okolinu u potrazi za gljivama, ugledao je nju. Sedela je na čebetu. Vide-lo se da je čebe napravljeno rukom devojke koja još uvek uči da šije. Šavovi su bili nejednaki. Nepravilno isečeni komadi tkanine bili su u dve nijanse krem boje. U središtu je bio prišiven veliki komad u obliku drveta, napravljen od komadića nevesto uklopljenog kalika. Ona je sedela na tom drvetu i

jela jabuku, okrenuta ka nadgrobnom spomeniku neznanom vojniku iz Građanskog rata.

Kakva neobična devojka, pomislio je tata, sedi ovde na groblju i grize jabuku dok se ispod nje nalazi sva ta silna smrt.

„Izvinite, gospođice. Da niste videli negde ovakve gljive?” Otvorio je svoju vreću od košulje. Ona je ovlaš pogledala gljive, zatim njegovo lice, i odmahнула glavom.

„Da li ste nekad probali ove gljive, gospođice?”, pitao je. „Pržene na puteru? Fantastične su.”

Nije odgovorila, pa joj je on rekao da je očigledno veoma rečita devojka.

„Verovatno ste čuvar nekog izgubljenog jezika”, rekao je. „Da li je taj vojnik bio neko od vaših?”, pitao je i klimnuo glavom ka grobu.

„Kako bi mogao biti?”, konačno je progovorila. „Niko ne zna ko je to.” Mahnula je u pravcu nadgrobnog spomenika. „**NEZNANI VOJNIK**. Znae da čitate, pretpostavljam?”, pitala je oštrijim tonom nego što je želela.

Na trenutak je pomislio da je ostavi na miru, ali nešto u njemu reklo mu je da ostane, pa je seo na travu, nedaleko od ivice ćebeta. Zavalio se unazad, pogledao u nebo i rekao da izgleda kao da će biti kiše. Onda je podigao jednu od gljiva i zavrteo je među svojim dugim prstima.

„Baš su ružne, zar ne?” Namrštila se.

„Lepe su”, rekao je tata, uvređen u gljivino ime. „Zovu se crne ili mrtvačke trube. Zato tako dobro uspeavaju na grobljima.”

Prineo je uži deo gljive usnama i ispustio zvuk kao da svira trubu.

„Tut-tut-ta-du.” Nasmejao se. „Stvarno su prelepe. Sadrže dobru dozu prirodne medicine. Pomažu kod različitih

bolesti. Možda ću vam jednog dana ispržiti nekoliko. Možda njima i zasadim jedan hektar, za vas.”

„Ne želim nikakve gljive.” Lice joj se iskrivi u grimasu. „Ali bih volela limunove. Ceo jedan voćnjak limunova.”

„Znači, volite limunove?”, pitao je. Klimnula je glavom.

„Dopada mi se što su tako žuti”, rekla je. „Kako da čovek ne bude srećan kada je nešto tako jako žuto?”

Pogledala ga je u oči i brzo skrenula pogled. Da joj ne bi bilo neprijatno, on se zagledao u gljivu koju je držao u ruci. Dok ju je proučavao, prelazeći prstima preko njenog naboranog mesa, ona je polako vratila pogled na njega. Bio je to visok, koščat muškarac koji ju je podsećao na insekte paličnjake, koji su svakog leta mileli po prozorima njene spavaće sobe. Blatnjave pantalone bile su mu prevelike, vezane izlizanim kožnim kaišem oko njegovog uskog struka.

Grudi su mu bile bez malja, što ju je iznenadilo. Navikla je da vidi snažne grudi svog oca prekrivene kovrdžavim maljama, koje su joj bockale dlanove kao tanke žice kada bi ih zgrabila. Istisnula je iz glave sliku svog oca i nastavila da posmatra muškarca kog je imala pred sobom. Njegova gusta, crna kosa bila je kratko podšišana sa obe strane, ali dugačka odozgo, gde se podizala visoko kao njena šaka, a potom talasasto spuštala unazad.

Tata ovo ne bi odobrio, pomislila je.

Znala je da je ovaj muškarac odrastao u domaćinstvu kojim upravljaju žene. Videlo se to po tome kako je seo pored ćebeta, umesto na njega. Činilo joj se da vidi njegovu majku i baku. Bile su tu, prisutne u njegovim smeđim očima. To je nešto u šta je bila sigurna: ovaj je čovek navikao na prisustvo žena.

Boja njegove kože bila je nešto što nikako nije mogla da zanemari.

Nije baš kao crnac, pomislila je tada, tih 1930-ih godina, ali nije ni belac. To je jednako opasno.

Spustila je pogled na njegova bosa stopala. Bila su to stopala čoveka koji je hodao šumama i kupao se u rekama.

Verovatno je zaljubljen u neko drvo, pomislila je.

Kada je podigla pogled, primetila je da on zuri u nju. Ponovo se posvetila svojoj jabuci, skoro sasvim pojedenoj.

„Izvinite zbog zemlje, gospođice”, rekao je, otirući prašinu s pantalona. „Kada čovek radi kao grobar, ne može izbeći da se malo uprlja. Nije ovo loš posao. Sa druge strane, loš je za one čije rake kopam.”

Primetio je kako se iza njene jabuke pojavljuje naznaka osmeha, samo na trenutak. Zapitao se šta li misli o njemu. Imao je dvadeset devet godina. Ona je imala devetnaest. Njena do ramena duga kosa bila je skupljena u belu heklanu mrežicu. Boja i tekstura njene kose podsećale su ga na blede pramenove kukuruzne svile pod zracima sunca. Njena koža boje breskve isticala se naspram zelene haljine, a oko uskog struka bio joj je čvrsto stegnut prljavobeli kaiš, koji se slagao sa njenim isprljanim rukavicama od bele čipke. Izbliza se videlo da je to devojka skromnih finansijskih mogućnosti, iako je izdaleka izgledalo drugačije.

Zato nosi rukavice, pomislio je. Da bi se pretvarala da je dama, a ne još jedna sputana lepotica od koje se očekuje da lagano rđa i nestaje, kao stari traktor zaboravljen u polju.

Jabuka je bila pojedena skoro do jezgra, ali jedan komadić crvene ljuske i dalje se video oko peteljke. Kada je zagrizla, sok joj se pojavio u uglovima usana. Dok je gledao kako vetar pomera odbegle pramenove kose iznad njenih malih ušiju, osetio je nežnu kišicu na svojim golim ramenima. Iznenađio se što je i dalje u stanju da oseti nešto tako lagano i meko,

kao da još nije bio sasvim ogrubeo. Pogledao je uvis, u nebo koje je tamnelo.

„Oblaci izgledaju ovako samo kad planiraju da dokažu da u sebi imaju oluju”, rekao je. „Možemo sedeti ovde i čekati da nas poplava odnese, ili potražiti skrovište dok još možemo.”

Ustala je i ispustila ostatak jabuke na zemlju. Primetio je njena stopala. Bila je bosonoga. Ako su njih dvoje imali išta zajedničko, onda je to bio način kako su se kretali svetom. Upravo se spremao da kaže nešto za šta je mislio da bi joj moglo biti interesantno, ali baš u tom trenutku kiša se pojačala. Zasula ih je dok su munje šarale nebom. Oluja je zavladała mojim roditeljima na načine koje ni oni sami nisu bili u stanju da razumeju.

„Možemo se sakriti ispod one hikorije”, rekao je tata.

I dalje čvrsto držeći svoju košulju sa gljivama, zgrabio je cebe i podigao ga iznad njene glave. Dopustila mu je da je odvede do drveta.

„Neće dugo trajati”, rekao je dok su se skrivali pod gustom krošnjom hikorijinih grana.

Otresao je kišne kapi sa cebeta, a potom dodirnuo čupavu koru drveta.

„Čirokiji su ovo nekada kuvali”, rekao joj je. „Nekada kao lek, a nekada i kao hranu. Slatka je ova kora. Ako je prokuvaš u mleku, dobije se napitak koji...”

Pre nego što je dovršio rečenicu, ona je usnama dodirнула njegove, u najnežnijem poljupcu koji je ikada doživeo. Gurnula je ruku pod haljinu i svukla iznošene gaćice. On je blenuo u nju, zaprepašćen, ali na kraju krajeva bio je muškarac, pa je spustio gljive na travu. Kada je raširio cebe na zemlji, uradio je to sporim pokretima, kako bi joj dao vremena da se predomisli.

Kada je legla na ćebe, on je legao kraj nje. U poljima oko njih, kukuruzi su okomito stršili uvis, kao rakete, dok su oni njušili jedno drugo i nisu se zaljubili. Ali da bi nešto počelo da raste, ljubav i nije neophodna. Nekoliko meseci kasnije, ona više nije mogla da sakrije to što se zbivalo u njenom telu. Njen otac – čovek koga sam zvala deda Lark – primetio je njen sve veći stomak, pa ju je nekoliko puta udario u lice, sve dok joj nije prokrvario nos, i dok nije ugledala zvezdice pred očima. Viknula je da dozove majku, koja je samo stala pored, ali nije učinila ništa.

„Ti si kurva”, rekao joj je otac, dok je skidao teški kožni kaiš sa svojih pantalona. „To što ti raste u utrobi je greh. Trebalo bi da pustim đavola da te živu pojede. Ovo je za tvoje dobro. Upamti to.”

Udario ju je posred stomaka metalnom kopčom na kaišu. Srušila se na pod, trudeći se da zaštiti stomak koliko je mogla.

„Nemoj umreti, nemoj umreti, nemoj umreti”, šaputala je detetu u sebi, a otac ju je udarao sve dok nije bio zadovoljan.

„Ovo je bio božji posao”, rekao je, vraćajući kaiš u gajke na pantalonama. „Nego, šta ima za večeru?”

Kasnije te noći, držala je dlan na stomaku i sa sigurnošću osetila da se život nastavlja. Narednog jutra je otišla da potraži svog čoveka sa gljivama. Bilo je to leto 1938, i svaka žena koja je očekivala bebu morala je da ima i muža.

Kada je stigla na groblje, pogledom je pretražila livadu, sve dok nije ugledala čoveka okrenutog leđima, koji je kopao grob. *Evo ga*, pomislila je, dok je hodala između nizova nadgrobnih spomenika.

„Izvinite, gospodine?”

Čovek koji se okrenuo nije bio on.

„Izvinite.” Skrenula je pogled. „Mislila sam da ste neko koga tražim. On takođe radi ovde, kopa rake.”

„Kako se zove?“, pitao je čovek, ne prestajući da kopa.

„Ne znam, ali znam da je visok i mršav. Ima crnu kosu, tamnosmeđe oči...“

„I tamnu kožu, zar ne?“ Čovek je zabio ašov u zemlju. „Znam o kome govoriš. Poslednje što sam čuo je da je našao posao u fabrici štipaljki, na obodu grada.“

Otpešačila je do fabrike štipaljki i stala pred kapiju. U podne, kada se začulo zviždanje fabričke sirene, muškarci su počeli da izlaze iz zgrade, noseći svoj ručak u rukama. Naprezala se da ga ugleda u gomili plavih košulja i još tamnijih plavih pantalona. Na trenutak je pomislila da nije tamo, a onda ga je ugledala. Za razliku od drugih muškaraca, on nije nosio plehanu činiju sa ručkom. Zavio je cigaretu i zapalio je, hraneći se njenim dimom, dok su mu oči nešto tražile na vrhovima krošanja.

Šta li to gleda?, zapitala se, pa je i ona pogledala u lišće koje se njihalo na vetru.

Kada je spustila pogled, videla je da on zuri u nju.

Da li je to ona devojka?, zapitao se. Nije bio siguran. Prošlo je dosta vremena. Pored toga, lice joj je bilo prekriveno masnicama. Oči su joj bile natečene od plakanja. Onda je video kako joj vetar pomera pramenove kose preko očiju kao kukuruznu svilu, i znao je da je to devojka koju je sreo onog kišnog dana. Devojka koja je posle brzo obukla gaćice.

Primetio je da ona nežno drži dlan na stomaku, koji nije bio onoliko ravan koliko ga je on pamtio. Izdahnuo je dovoljno dima da mu sakrije lice i vratio se u fabriku. Miris drveta, struganje testera, sitna piljevina koja lebdi u vazduhu poput sazvežđa, ništa od toga nije mu pomoglo da zaboravi, nego ga je samo vraćalo u one trenutke na groblju. Pomislio je na kišu, kako je kapala između granja i prskala je po licu, dok joj se voda skupljala u uglovima očiju i slivala niz obraze.

Nekoliko sati kasnije, kada je fabrička sirena konačno označila kraj smene, izašao je pre ostalih muškaraca. Ona je i dalje bila tamo. Sedela je na zemlji, pored gvozdene fabričke kapije. Izgledala je umorno, kao da je upravo prepešaćila milion sahrana i na svakoj od njih sama nosila kovčeg. Ustala je kada joj je prišao.

„Moram da razgovaram sa tobom.” Glas joj je drhtao dok je otirala prašinu sa suknje.

„Moje?”, klimnuo je glavom ka njenom stomaku, a potom počeo da zavija novu cigaretu.

„Da”, odgovorila je brzo.

On je očima ispratio jednu pticu koja je proletela nebom, a potom se ponovo okrenuo ka njoj i rekao, „To nije najgore što sam uradio u životu. Da nemaš možda šibicu?”

„Ne pušim.”

Završio je motanje cigarete, a potom ju je zadenuo za uho.

„Radim svakog dana do pet”, rekao je, „ali imam sat vremena pauze za ručak. Otići ćemo do opštine. To je najbolje što mogu da uradim. Može tako?”

„Da”, rekla je, i bosim nožnim prstima zagrebala zemlju između njih. On je nečujno počeo da joj broji masnice na licu.

„Ko je to uradio?”, pitao je.

„Moj tata.”

„Koliko već đavo stanuje u njegovom srcu?”

„Otkad znam za sebe, odgovorila je.

„Muškarac koji tuče ženu ne izaziva u meni ništa osim besa. I to onog besa čiji ukus osećam u grlu. To nije prijatan ukus.” Pljunuo je na zemlju, pa nastavio: „Oprostićes mi, ali ovakvo nešto ne mogu da zadržim u sebi. Mama je uvek govorila da čovek koji udari ženu ima izopačen korak, a

izopačen korak za sobom ostavlja izopačene tragove. A znaš šta živi u izopačenim tragovima? Samo stvari koje pale vatru u božjim očima. Ja nisam nadaren za mnoge stvari, ali znam kako da koristim bes. Pošto ti je on tata, neću ga ubiti ako to ne želiš. Pokoriću se tvojim željama, naravno. Ali uskoro ćeš postati moja žena, i ja ne bih mnogo vredeo kao muž ako ne bih podigao ruku na čoveka koji ti je ovo uradio.”

„Šta bi mu uradio, ako ga ne bi ubio?“, pitala je, dok su joj natečene oči zasijale.

„Znaš li da se čovekova duša nalazi ovde?“, pitao je, nežno joj dotakavši koren nosa. Njoj je to delovalo intimnije od svega što su dotad uradili.

„Moja duša se stvarno nalazi tu?“, pitala je. „U mom nosu?“

„Mmm-hmm. Svačija duša se nalazi tu. Kad nam je Bog rekao da udahnemo svoju dušu kroz nozdrve, ona je ostala tu, kuda je prvi put ušla.“

„I, šta bi uradio?“, ponovila je pitanje, nešto nestrpljivije nego prvi put.

„Izvadio bih mu dušu“, rekao je. „Ako mene pitaš, to je gore od smrti. Ako nemamo dušu, šta smo?“

Nasmejala se. „Kako se zoveš, gospodine?“

„Zovem?“ Spustio je ruku kojom joj je maločas dodirivao lice. „Lendon Karpenter.“

„Ja sam Alka Lark.“

„Drago mi je, Alka.“

„Drago mi je, Lendone.“

Još jednom su tiho promrmljali ime onog drugog, svako za sebe, dok su hodali ka njegovom kamionetu.

„Nisam navikao da vozim dame“, rekao je, pomerivši korenje maslačka sa sedišta kako bi ona mogla da sedne. „Taj miris koji osećaš, to je majčina dušica.“

Kada je sela, osetila je kamenčiće kako joj se utiskuju u butine. Zatvorio je vrata za njom. Pažljivo ga je posmatrala kako obilazi auto da bi stigao do vozačeve strane. Kada je pokrenuo motor, osetila je da više nema povratka.

„O čemu sad misliš?“, pitao je, videći da su joj se oči ispunile snagom tog trenutka.

„Pa, mislim o tome...“, pogledala je svoj stomak. „Nisam sigurna kakva ću mama biti, ni kakvu ćemo bebu dobiti.“

„Kakvu bebu?“, zakikotao se. „Vidi, ja nisam posebno pametan čovek, ali cenim da će biti dečak ili devojčica. I zvaće me *tata*, a tebe će zvati *mama*. Eto, takva će to beba biti.“

Skrenuli su na glavni put.

„Ima i gorih stvari od toga da te neko zove *mama*, čini mi se“, rekla je, izdigavši se u sedištu da pogleda biljke koje su se sušile iznad instrument-table i objasni mu kojim putem da vozi do njene kuće.

Kada su stigli do bele kućice, deda Lark je sedeo na tremu, na klupi-ljuljaški. Baka Lark mu je upravo iznela čašu mleka. Moja mama je brzo prošla pored njih dvoje, gotovo trčećim korakom, ne odgovorivši na pitanja roditelja o tome ko je taj čovek s njom, i zašto misli da može tek tako da se pojavi na njihovom tremu.

Dok je ulazila u svoju spavaću sobu, mama je čula kako se bes gomila u glasu dede Larka. Počela je da uzima svoju odeću i baca je na ćebe koje je stajalo na krevetu.

„Šta sam zaboravila?“ Osvrnula se po sobi.

Prišla je otvorenom prozoru, ali umesto da pogleda napolje, ka svom ocu, koga je moj tata upravo udarao pesnicom u lice, zagledala se u kratke pamučne zavesice koje su visile na prozoru. Pitala se da li će joj takvo nešto biti potrebno da malo ulepša mesto na koje ide, ma gde to bilo.

„Da”, odgovorila je sama sebi.

Vukla je zavesice sve dok karniša nije pukla. Čula je majku kako vrišti tamo napolju, dok je ona skidala zavese i bacala ih na gomilu odeće.

„To će biti dovoljno”, rekla je, sastavivši ćoškovu ćebeta, i zabacivši ga na leđa, poput velike vreće. Dok je izlazila iz sobe, zgrabila je svoje kameja minduše, koje su stajale na stočiću.

„Nikad te ne bih zaboravila”, rekla je liku devojke urezanim u svaku mindušu, a onda ih je stavila u uši.

Osetivši se kao da, zbog minduša, postoji više od jedne nje, zakoračila je napolje, u dvorište, sada već manje uplašena. Prošla je pored bake Lark, koja je i dalje vrištala. U tom trenutku, tata je držao dedu Larka za kosu i nabijao mu lice u zemlju. Kada ga je pustio da udahne vazduh, mama je videla da njen otac ima tri zuba manje nego što ih je imao na početku dana.

„Ostala je još samo jedna stvar”, rekao je moj tata mojoj mami, dok je vadio svoj perorez.

Dok se deda Lark koprcao, tata mu je podlakticom stegao vrat, a potom mu prislonio sečivo na nos.

„Ne.” Mama mu je zadržala ruku.

Tata ju je pogledao, a onda je vratio pogled na nož.

„Izvini, Alka”, rekao je, „ali obećao sam ti da ću mu izvaditi dušu, i sada ću to i uraditi.”

Bez oklevanja, tata je oštricom zasekao kožu dede Larka. Linija krvi pojavila se tik uz metalno sečivo. Deda Lark je bolno zastenjao, dok je tatin nož zasecao sve dublje. Krv je počela da lipti i teče niz obraz dede Larka. Baka Lark se popekla na trem, gde se sakrila iza jednog stuba i počela da jeca.

„To je dovoljno”, mama je pokušala da zaustavi tatu.

„Još mu nisam izvadio dušu”, rekao je tata, gurajući sečivo uz kost, sve dok se jedan komad deda Larkove kože nije odvojio od nosa.

Tata je pomerio sečivo, kako bi bolje video rez koji je napravio.

„Sto mu gromova”, rekao je tata obraćajući se dedi Larku, „ti nemaš dušu. U tebi nema ni trunke božjeg. Već si sasvim šupalj i proklet, starče.”

Premoren, deda Lark je ostao da leži, obraza prislonjenog na zemlju, dok je tata ustao. Uzeo je ćebe-vreću sa maminog ramena i rekao joj: „Bolje da krenemo, pre nego što počneš da sažaljevaš starog nitkova.”

„O tome ne moraš da brineš.”

Mama je izvadila pola table čokolade iz džepa na haljini i prišla svom ocu. On se okrenuo na leđa i zurio u nju. Stavila mu je čokoladu na grudi.

Tek kada je čula škripanje vrata tatinog kamioneta, pljunula je svog oca i otišla.

Mama je mislila da će se voziti u tišini, ali tata ju je pitao smeta li joj miris benzina. U to vreme, živeo je u iznajmljenom sobičku u zadnjem delu benzinske pumpe. Soba je imala jedan prozor, na koji je mama okačila svoje zavese. Čebe su stavili na krevet, preko njegovog starog ćebeta koje je već bilo tamo.

„Probaću da budem dobar muž”, rekao joj je. „Dobar čovek.”

„To bi bilo lepo”, rekla je, protrljavši stomak. „To bi stvarno bilo lepo.”

Kad sada razmišljam o svojoj porodici, zamišljam ogromno polje šećernog sirka, kao ono u kome je moj otac rođen. Suva smeđa zemlja, mokri zeleni listovi. Neverovatna slast u tvrdim stabljikama. To je moja porodica. Med i mleko, i sve ostale budalaštine iz starih vremena.